
ЄВРОПЕЙСЬКА ІНТЕГРАЦІЯ: ІСТОРІЯ ТА СУЧАСНІСТЬ

УДК 94(450):327(4)“1992/1999”

DOI: <https://doi.org/10.17721/2524-048X.2024.27.1>

Михайло Самофатов,

аспірант,

Одеський національний університет імені І.І. Мечникова

Одеса, Україна

ІТАЛІЯ ПІСЛЯ МААСТРИХТУ: ВИКЛИКИ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ІНТЕГРАЦІЇ У 1990-ТІ РР.

Анотація. У статті розглянуто вплив підписання засадничої для ЄС Маастрихтської угоди 1992 р. на політичні та економічні процеси в Італії у 1990-ті рр. Перехід від ЄЕС до нової форми європейської інтеграції був предметом загального політичного консенсусу. Було піднято питання про вплив європейської інтеграції на скандал 1992–1994 рр. «Чисті руки», який характеризувався низкою судових процесів проти відомих посадовців та завершився крахом старої політичної системи Першої республіки, внаслідок чого в Італії вперше був створений «технічний уряд» під управлінням колишнього голови Банку Італії К. А. Чампі – своєрідна тимчасова адміністрація, яка запустила механізм впровадження реформ ЄС. Одночасно з цим в Італії консолідувався блок новостворених євроскептичних партій, який одержав перемогу на парламентських виборах, в результаті чого в 1994 р. був сформований уряд під проводом С. Берлусконі. Незважаючи на декларовані цим урядом антиєвропейські заяви, йому не вдалося зупинити процес європейської інтеграції.

Після краху уряду С. Берлусконі у 1996 р. до влади прийшла проєвропейська коаліція «Оливкове дерево» на чолі з Р. Проді. Таким чином, у політичній системі Другої республіки (1994 р. – т.ч.) питання європейської інтеграції стало основним маркером розділу між різними політичними силами, які втратили характер масових ідеологічних партій ХХ ст. і перетворилися на нестійкі персоналістські проєкти. Урядам «Оливого дерева» вдалося надати нового імпульсу євроінтеграційним реформам, головною з яких було введення євро замість національної валюти – ліри. Ця реформа сприймалася як можливість оновлення Італійської республіки за рахунок зміцнення державного апарату, програми приватизації державного сектору економіки та більш обережної бюджетної політики. Дозвіл від ЄС на перехід до євро з 1999 р. засвідчив, що, незважаючи на труднощі політичного та економічного характеру, Італії вдалося провести ключові реформи, а з введенням євро замість національної валюти європейська інтеграція країни стала незворотнім процесом.

Ключові слова: Італія, Італійська Республіка, європейська інтеграція, Європейський Союз (ЄС), євроскептицизм, євро, політична трансформація.

Постановка проблеми. Інтеграція Італії до Європейського Союзу (ЄС) після підписання Маастрихтського договору у 1992 р. стала каталізатором для змін у внутрішній та зовнішній політиці країни. У випадку Італії інтеграція до ЄС стала не просто випробуванням для її політичної системи – вона стала моментом радикального розриву з минулим. Дана проблема тісно пов'язана з історією європейської інтеграції та її впливом на політику та економіку країн-учасниць ЄС.

Прагнення України до дотримання євроатлантичного вектору зовнішньої політики, її статус кандидата на вступ до ЄС спонукають вивчати досвід інших країн, які інтегрувалися у ЄС в минулому. Італія відрізняється від України за багатьма історичними та географічними аспектами, однак італійський приклад проблемної інтеграції дозволяє побачити увесь комплекс завдань, що постають перед державою в подібній ситуації. Зокрема, британський історик Перрі Андерсон у 2014 р. оголосив про провал національної політики Італії, в тому числі і через невдачі у сфері європейської інтеграції [9].

Після вступу до ЄС Італія зіштовхнулося з необхідністю реформування у політичній та економічній сферах. Радикальне оновлення політики у 1990-х рр., проведення програми приватизації державного сектору економіки, економічна стагнація – всі ці виклики знайомі для українських дослідників з новітньої української історії і можуть слугувати для побудови оновлених моделей впливу європейської інтеграції на національну політику.

В останні роки в українській історіографії відчувається брак історичних досліджень за даною тематикою, тому, є потреба у появі нових досліджень з урахуванням нових праць. Проблеми, намічені у попередніх українських працях з даної тематики, розроблюються в цій статті на більш глибокому рівні.

Аналіз досліджень і публікацій. Європейській інтеграції Італії у 1990-ті рр. присвячена низка досліджень. Варто зазначити, що ці дослідження мають переважно політологічний або економічний характер. Досі спостерігається брак досліджень саме історичного характеру.

Серед сучасних видань історичного характеру звертають на себе увагу видання Оксфордського університету, які дають можливість скласти комплексну уяву про новітню історію Італії. Зокрема, політичний та економічний історії Італії 1990-х рр. присвячені розділи за авторством Мауріціо Феррери та Маттео Джесуоли [14], Джонатана Хопкіна [15], Мартіна Роудса [16], Андреа Болто [10], Вінченцо делла Сала [11]. Серед сучасних італійських дослідників також можна виділити Серджіо Фаббріні [12; 13], Сімону Пьяттоні [12], а також Маріо Тело [18].

Важливою теоретичною працею щодо процесу європейської інтеграції видається робота нідерландського філософа Луки ван Мідделаара [7]. На відміну від інших теоретичних робіт на схожу тематику, Л. ван Мідделаар виходить за рамки суто політологічного пояснення механізмів функціонування європейської інтеграції і приділяє значну увагу історичному контексту даних процесів.

Серед українських дослідників варто виділити публікації Вікторії Вдовиченко, яка першою у вітчизняній історіографії почала досліджувати питання впливу європейських інтеграційних процесів на національну політику Італії [1; 2; 3]. Ще одним важливим дослідженням в рамках даної тематики стала дисертація Романа Калитчака [6]. Деякі аспекти зовнішньої політики Італії у зазначений період розглянуті у статті Олександра Кукотенко [7], а також у короткому нарисі історії Італії за авторством Ігора Срібняка [8].

Мета статті полягає у комплексному вивченні впливу інтеграції до ЄС на політичні та економічні процеси в Італії впродовж 1990-х рр.

Виклад основного матеріалу. Підписання Маастрихтської угоди у 1992 р. про утворення Європейського Союзу (ЄС) стало важливою історичною віхою для Італії. Процес переходу до нової євроінтеграційної структури був плановим, оскільки рішення про утворення нової структури було прийнято ще у 1986 р. внаслідок підписання Єдиного європейського акту, який переглядав положення засадничої Римської угоди 1957 р. і встановлював дедлайн по виконанню рішень до 1 січня 1993 р. [7, с. 254–256]. Італія була одним з ініціаторів цієї угоди, а італійська політична еліта та суспільство були одними з найбільших прихильників оновлення формату європейської інтеграції [3, с. 267–268]. Незважаючи на це, наслідки підписання Маастрихтської угоди виявились для Італії не зовсім прогнозованими.

Формат нового євроінтеграційного утворення відрізнявся від його попередника, Європейської економічної спільноти (ЄЕС), в першу чергу, більшою увагою до політичних аспектів діяльності країн-учасниць. ЄС став значно активніше продукувати правові норми, які виходили за межі регулювання суто економічної політики, і вимагав суттєвих змін і у внутрішній політичній структурі держав. Натомість, політична система тодішньої Італії відрізнялася за своїм стилем від європейської бюрократії [18, р. 312–316]. Італія була парламентською «країною партій» з надзвичайно слабким за європейськими мірками урядом. Всі важливі для розвитку країни рішення приймалися на основі міжпартійного компромісу [15, р. 325–326].

Партії, які на той час домінували в Італії, сформувалися або були переформатовані після завершення Другої світової війни і відображали міжнародну ситуацію часів «холодної війни». Найбільш вплив у цій системі мала Християнсько-демократична партія, яка виступала за євроатлантичний вектор розвитку країни. Поруч з нею вагому роль відігравала Комуністична партія Італії, яка впродовж 2-ї пол. XX ст. еволюціонувала від прорадянської позиції до підтримки євросоціалізму, а також соціалістична партія Італії та ще

декілька соціалістичних партій, які в різний час відкололися від неї. Окрім вищезгаданих партій, в парламенті були представлені неофашистський Італійський соціальний рух (ІСР) та ряд інших дрібних партій [15, р. 324–326].

Із завершенням (або призупиненням) «холодної війни» така партійна структура втратила сенс свого існування [18, р. 303]. До того ж, в італійському суспільстві протягом 80-х-поч. 90-х. рр. ХХ ст. зростало почуття розчарування від італійських політиків через корупцію та непотизм, притаманних тогочасній італійській політичній системі [17, р. 320–321]. Входження до ЄС, навпаки, сприймалося в італійському суспільстві позитивно [2, с. 22]. Саме з європейською інтеграцією, її вимогами щодо прозорості уряду та його підзвітності, пов'язувалися надії на очищення італійської політики.

Невідповідність старої політичної системи новим реаліям проявилася під час скандалу «чисті руки», або «Танджентополі» (букв. «місто хабарів»), який тривав протягом 1992–1994 рр. і викрив масштабну систему політичної корупції. В ході цього скандалу, який розпочався із судових процесів проти деяких посадовців Соціалістичної партії Італії, з'ясувалося, що в Італії виконання кожного державного замовлення було неможливим без відкатів у розмірі кількох відсотків від суми контракту, а також, що будь-який бізнес мав сплачувати держслужбовцям постійні побори. Гроші, отримані внаслідок хабарів, перерозподілялися між кількома політичними партіями, причому конкретна пропорція залежала від політичного розкладу в даному регіоні [17, р. 310–311].

По всій країні прокотилася хвиля арештів та публічних судових процесів, яка стала вщухати лише після самогубств двох відомих підприємців – Габріеле Кальярі, голови державного енергетичного концерну ЕНІ, та Рауля Гардіні, голови хімічного та агрикультурного концерну Монтедісон. Їх підозрювали у передачі великої суми хабарів Соціалістичної партії Італії для отримання дозволу на створення спільного підприємства Енімонт, а також у нелегальному фінансуванні СПІ та Християнсько-демократичної партії. Хоча в ході численних судових справ безпосередньо очільники партій не опинилися в статусі підозрюваних або ув'язнених, авторитет усього спектру політичних партій був підірваний [17, р. 313–315]. Майже всі існуючі партії були змушені припинити своє існування, за винятком Комуністичної партії Італії, яка під проводом Акілле Оккетто переформатувалася у євросоціалістичну Демократичну партію лівих [15, р. 328].

В ситуації виникнення вакууму влади у квітні 1993 р. вперше за всю історію Італійської республіки в ній було запроваджено «технічний» уряд під

управлінням італійського та європейського банкіра Карло Ацельйо Чампі [17, р. 315]. К.А. Чампі з 1979 по 1993 рр. займав посаду директора Банку Італії, а також низку посад у різноманітних комітетах ЄЕС. Уряд під керівництвом К.А. Чампі, який прийшов до влади без виборів, сприймався як тимчасова адміністрація ЄС в Італії. Сам тимчасовий прем'єр-міністр не належав до жодної партії, але більшу частину посад в ньому зайняли представники Демократичної лівої партії [15, р. 326–327].

Саме цей «технічний» уряд розпочав низку реформ, спрямованих на виконання Італією зобов'язань, узятих на себе під час підписання Маастрихтського договору. Найголовнішою з реформ вважалася заміна національної валюти – ліри – на єдину європейську валюту, євро. Цінність введення євро вбачалася не тільки у створенні додаткових можливостей для розвитку європейської економіки за рахунок більш тісної інтеграції з європейськими країнами, але і в модернізації італійської держави в цілому [11, р. 700–701].

До 1990-х рр. Італія була країною з величезним державним сектором в економіці. Держава було монополістом у транспортній сфері, володіла підприємствами у металургійній, суднобудівній та інших сферах промисловості, а також визначала курс розвитку крупних приватних підприємств. Символами державної участі в економіці були ІРІ – Інститут реконструкції Італії – та ЕНІ – державний енергетичний концерн, який закуповував за кордоном сиру нафту і газ, перероблював їх і постачав італійським споживачам, а також експортував їх за кордон. За новими правилами ЄС, встановленими Маастрихтською угодою, країна не мала мати настільки потужні позиції в економіці, а тому уряд К.А. Чампі розпочав програму приватизації, яка була продовжена наступними урядами [11, р. 701].

Ще одним завданням, пов'язаним з економічною модернізацією країни, було скорочення соціальних програм та виплат. Починаючи з 1950-х рр., держава значно збільшила витрати на утримання держслужбовців, підтримання інфраструктури, сферу освіти, зарплати і пенсії. Ці витрати сприяли науково-технічному та соціальному розвитку країни, однак вони стали однією з причин корупції та девальвації ліри у попередні десятиліття [10, р. 120–122].

Таким чином, саме уряд К.А. Чампі поставив питання, пов'язані з європейською інтеграцією, у центр внутрішньої політики Італії. Прийнято вважати, що ця зміна стала завершенням періоду Першої республіки, яка існувала з 1946 по 1994 рр., і початком періоду Другої республіки, який триває і донині. Остаточного проявилось розділення в італійській політиці на

проєвропейські та євроскептичні партії. Альянс євроскептичних партій оформився у період 1993–1994 рр. і вийшов на політичну арену у 1994 р. після перемоги на парламентських виборах. На відміну від Першої республіки, в якій опонентами європейської інтеграції виступали ліві сили, у Другій республіці цю нішу зайняли праві партії. Головною партією альянсу 1994 р. стала Форца Італія – персоналістська партія Сільвіо Берлусконі. Її союзницею стала Ліга Півночі на чолі з Умберто Боссі. Політичною метою цієї партії було відділення північної Італії – «Паданії», а також протистояння центральним європейським структурам. Третім учасником коаліції став Національний альянс – наступник Італійського соціального руху [18, р. 302–303].

За короткий час свого існування коаліція виступила проти подальшого проведення євроінтеграційних реформ. Справа обмежилась лише риторикою – прикладом тому стала антиєвропейська промова міністра закордонних справ Італії Антоніо Мартіно у Брюгге у 1994 р., яка, проте, не мала жодних практичних результатів [18, р. 297]. Це засвідчило, що процес європейської інтеграції став незворотнім – навіть євроскептичні політичні рухи мали сприймати її як даність, і могли висувати в якості реалістичної мети лише більшу автономію для Італії в рамках функціонування ЄС. Правоцентристська коаліція виявилася нестійкою, тому вже у 1995 р. уряд С. Берлусконі був змушений скласти свої повноваження та оголосити про проведення дострокових виборів до парламенту [15, р. 328–329].

На зміну правоцентристській коаліції до влади в результаті парламентських виборів 1996 р. прийшла лівоцентристська коаліція «Оливкове дерево» на чолі з колишнім християнським демократом Романо Проді. Головними силами у коаліції був блок «Народні за Проді», який включав до себе кілька партій з колишніх християнських демократів та Демократична партія лівих на чолі з Джорджо Наполітано. Також до коаліції входили Зелені, Лейбористська федерація, Сардинська партія дії та Унітарні комуністи [15, р. 333–336].

Широкій коаліції «Оливкового дерева» бракувало стабільності, узгодженості між партнерами по коаліції у багатьох аспектах внутрішньої політики. Програма приватизації державних підприємств не принесла бажаного результату; італійська економіка тільки погіршила власні показники економічного зростання. Італія стала втрачати позиції на світовому ринку у тих сферах промисловості, в яких вона займала сильні позиції у попередні десятиліття: сталеливарній, автомобільній, суднобудівній, текстильній та ін. Дедалі більшу частку в італійській економіці став складати іноземний капітал,

переважно американський та китайський. Економічні складнощі стали серйозною перешкодою для здійснення омріяної модернізації країни.

Прихід до влади «Оливкового дерева» надав новий поштовх євроінтеграційним реформам. Вже у 1997 р. Р. Проді сформував комісію з євроінтеграції на чолі з Сільвано Онофрі, яка мала розробити детальний план реформ. План комісії став предметом бурних дебатів як в парламенті, так і в середині коаліції. Одним з найбільш непопулярних кроків за рішенням комісії стало введення прямого «Євро-податку», метою якого було зменшення дефіциту державного бюджету Італії – оскільки для запровадження євро дефіцит бюджету мав не перевищувати 3% на рік. Врешті-решт, у 1999 р. завдяки реформам, проведеним за рекомендаціями комісії, Італії вдалося розпочати перехід до євро. Однак через опір учасників коаліції рекомендації комісії С. Онофрі не вдалося повністю втілити у життя [14, р. 512]. Втім, перехід на євро остаточно закріпив євроінтеграційний вектор зовнішньої політики Італії – на відміну від Великої Британії, яка зберегла свою національну валюту.

Італія, яка є однією з засновниць євроінтеграційного руху, виявилась змушеною здавати екзамени на «європейськість». Італійський дослідник В. делла Сала порівнює цю ситуацію з популярною у 1970-х рр. в Італії п'єсою Едуардо де Філіппо «Екзамени ніколи не завершуються». Головний герой п'єси, службовець із середнього класу, намагається пройти останні випробування у своєму житті, щоб нарешті здобути щастя. Так само і італійське суспільство у 1990-ті рр. сприйняло прийняття євро як складання остаточного європейського екзамину – після створення ЄЕС, входження до спільного ринку, підписання Маастрихтського договору [11, р. 697–698]. Проте, Італія, склавши черговий іспит, не змогла досягти центрального положення всередині ЄС.

У зовнішній політиці головним викликом для ЄС стало його розширення, яке змінило співвідношення сил між його країнами-учасниками. За підсумками десятиліття завдяки розширенню ЄС чимало європейських країн змогли зміцнити свій вплив на міжнародній арені. В першу чергу, це вдалося об'єднаній Німеччині, яка в 1990-ті рр. створила мережу тісних економічних, політичних та культурних зв'язків з країнами Центральної та Східної Європи. Італія ж, втративши значення важливого союзника США на південному фланзі в Європі під час «холодної війни», не змогла віднайти своє місце у новій міжнародній ситуації [18, р. 303–304]. Італія не змогла серйозно вплинути на перебіг подій у колишній Югославії, незважаючи на свою участь в ініціативах ООН в регіоні. Так само Італія не змогла суттєво вплинути на кризи у

Середземному морі, Близькому Сході, а також у Сомалі, з якою мала культурні та історичні зв'язки.

Ф. Пьяттоні та С. Фаббріні пояснюють позицію Італії всередині ЄС у 1990-ті рр. висловом «ані гігант, ані пігмей». Вони зазначають, що з підписанням Єдиного Європейського акту та Маастрихтської угоди більше не можна говорити про існування гегемонії певної держави в межах ЄС. Натомість, ЄС значно зміцнив свою владу, а також ефективно розподілив повноваження між різними інституціями. Тому успіх країни в європейській інтеграції став в значно більшій мірі залежати від взаємодії місцевих органів влади з відповідними європейськими департаментами. В Італії система державної влади відрізнялася нерівномірною ефективністю. В деяких сферах, зокрема у регіональній політиці, Італії вдалося досягнути значного прогресу. В цілому, проте, італійська держава виявилася не повністю адаптованою до нових європейських правил [12, р. 323–340].

Адаптація Італії до нових правил європейської інтеграції після 1992 р. показує, що прийняття нових правил може викликати більш значущі політичні та економічні зміни, аніж можна було очікувати перед початком процесу. Італійське суспільство очікувало від нового етапу європейської інтеграції оновлення держави та оздоровлення італійської економіки. Стара політична система партійного консенсусу Першої Республіки виявилася несумісною з новими сподіваннями, і була замінена новою системою антагоністичних коаліцій проєвропейських та євроскептичних партій, які вже не мали таких владних повноважень. Протягом 1990-х рр. Італії вдалося, незважаючи на проблеми, провести заплановані євроінтеграційні реформи.

З точки зору самого ЄС, Італія являла собою приклад середньої держави, яка може стикнутися з труднощами при впровадженні євроінтеграційних реформ. Певні невдачі, а також поява євроскептичних партій, стали сигналами щодо недоліків у процесі європейської інтеграції. В той же час, Італія показала, що навіть держава з нестабільною політичною ситуацією та лише частково ефективною державою здатна досягати заявлених реформ за умови консенсусу між державою та суспільством.

Висновки. Підписаний у 1992 р. Маастрихтський договір заклав нові вимоги до функціонування держав-учасниць ЄС; Італія після вступу договору в силу мала пройти своєрідний «екзамен» на відповідність цим правилам. Доцільно стверджувати, що італійська політична система поч. 1990-х рр. цей «екзамен» не витримала. В ході масштабного скандалу 1992–1994 рр. «Чисті руки», викликаного суспільним невдоволенням, системною корупцією та

непотизмом, рухнула політична система Першої республіки. На заміну їй прийшла Друга республіка, чия політична система характеризується більш сильним державним апаратом та слабшими політичними партіями, більшість з яких носять характер нестабільних персоналістських організацій. Саме наявність сильного державного апарату дозволила Італії ефективно взаємодіяти з європейськими інституціями та впровадити низку євроінтеграційних реформ.

Найбільш важливою з них стало прийняття євро в якості нової валюти замість ліри у 1999 р. Передумовою для цього кроку стала структурна програма приватизації державного сектору економіки, яка мала як і позитивні, так і негативні наслідки для Італії. На додачу до цього, італійському уряду довелося проводити більш строгу бюджетну політику. Зокрема, для досягнення необхідних показників балансу бюджету у 1997 р. довелося ввести прямий «Євро-податок».

Упродовж 1990-х рр. Італія не змогла відіграти провідної ролі у зовнішньополітичних ініціативах ЄС, головною з яких було прийняття нових членів з Центральної Європи. Італія не змогла швидко налагодити зв'язки з новими учасниками європейського спільного ринку, на відміну від інших європейських держав. Італія також не запропонувала нову модель зовнішньої політики, яка би корелювала з політикою ЄС та збільшувала авторитет країни всередині союзу.

Таким чином, Італія у 1990-х рр. лише частково змогла впоратися із викликами, які виникли перед нею після підписання Маастрихтського договору. Тим не менш, саме цей договір став головним чинником модернізації Італійської республіки у зазначений період.

Список використаних джерел та літератури:

1. Вдовиченко В.А. Взаємозв'язок атлантизму та європеїзму у зовнішній політиці Італії (1992–2001 рр.) [Електронний ресурс] / В.А. Вдовиченко // Міжнародні зв'язки України: наукові пошуки і знахідки: міжвід. зб. наук. пр. – 2012. – Вип. 21. – С. 244–265. – Режим доступу: <http://dspace.nbu.gov.ua/handle/123456789/188249> (Дата звернення: 17.01.2024)
2. Вдовиченко В.А. Європейський консенсус в італійському суспільстві: бути чи ні [Електронний ресурс] / В.А. Вдовиченко // Зовнішні справи. – 2013. – № 9. – С. 22–25. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/zovsp_2013_9_9 (Дата звернення: 17.01.2024)
3. Вдовиченко В.А. Роль Італії у процесі підготовки та підписання Маастрихтського договору (1989–1992) / В.А. Вдовиченко // Гілея: науковий вісник. – 2013. – № 77. – С. 118–122. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/gileya_2013_77_37 (Дата звернення: 16.01.2024)
4. Історія Італії (від античності до сьогодення): навч. посіб. / Маріуп. держ. ун-т; [уклад. В.С. Волоніць, Ю.М. Нікольченко, С.П. Пахоменко]. – Маріуполь: ТОВ "ППНС", 2017. – 231 с.

5. Калитчак Р.Г. Італійський регіоналізм у контексті європейських інтеграційних процесів [Текст] : автореф. дис... канд. політ. наук: 23.00.04 / Калитчак Роман Григорович; Львівський національний ун-т ім. Івана Франка. – Л., 2004. – 18 с.
6. Кукотенко О.О. Еволюція зовнішньої політики Італії в регіоні Близького Сходу й Середземномор'я у постбіполярний період / О.О. Кукотенко [Електронний ресурс] // Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія: Історія. – 2009. – Вип. 16. – С. 180–187. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nzvdpu_ist_2009_16_37 (Дата звернення: 21.01.2024).
7. Луук ван Мідделаар. Перехід до Європи: як континент став союзом / Пер з англ. О. Панича. – Київ: Дух і літера, 2018. – 596 с.
8. Срібняк І.В. Італія/Italia: короткий нарис історії. Навч. Посібник [Електронний ресурс] / І.В. Срібняк. – Рим–Київ: Consortium scientifico-éducatif international Lucien Febvre, 2019. – 206 с. – Режим доступу: https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/27567/1/I_Sribnyak_Italia_2019_IFF.pdf (Дата звернення: 20.12.2023).
9. Anderson P. The Italian Disaster [Electronic resource] / P. Anderson // London Review of Books. – Mode of access: <https://www.lrb.co.uk/the-paper/v36/n10/perry-anderson/the-italian-disaster> (Last access: 14.01.2024).
10. Boltho A. Italy, Germany, Japan: From Economic Miracles to Virtual Stagnation / A. Boltho // The Oxford Handbook of the Italian Economy Since Unification. – Oxford: Oxford University Press, 2013. – P.108–133.
11. Della Sala V. Gli esami non finiscono mai: Italy and the European Union / V. Della Sala // The Oxford Handbook of Italian Politics. – Oxford: Oxford University Press, 2015. – P. 697–708.
12. Fabbrini S. Italy in the European Union: the Transformation of National Interest in a Compound Polity [Electronic resource] / S. Fabbrini, S. Piattoni // Zeitschrift für Staats- und Europawissenschaften. – 2006. – Vol.4, №2. – P. 223–241. – Mode of access: <https://doi.org/10.1515/ZSE.2006.012> (Last access 09.12.2023).
13. Fabbrini S. Political Change without Institutional Transformation: What Can We Learn from the Italian Crisis of the 1990s? [Electronic resource] / S. Fabbrini // International Political Science Review. – 2000. – Vol.21, №2. – P. 173–196. – Mode of access: <https://doi.org/10.1177/0192512100212004> (Last access 09.12.2023).
14. Ferrera M. The Reform Cycle of the 1990s and 2000s / M. Ferrera, M. Jessoula // The Oxford Handbook of Italian Politics. – Oxford: Oxford University Press, 2015. – P. 510–517.
15. Hopkin J. Bipolarity (and After) / J. Hopkin // The Oxford Handbook of Italian Politics. – Oxford: Oxford University Press, 2015. – P. 325–340.
16. Padoa-Schioppa T. Italy and Europe: A Fruitful Interaction [Electronic resource] / T. Padoa-Schioppa // Daedalus – 2001. – Vol. 130, №2. – P.13–44. – Mode of access: <https://www.jstor.org/stable/20027695> (Last access: 11.01.2024).
17. Rhodes M. Tangentopoli – More than 20 years on / M. Rhodes // The Oxford Handbook of Italian Politics. – Oxford: Oxford University Press, 2015. – P. 309–324.
18. Telò M. Italy's Interaction with the European Project, from the First to the Second Republic: Continuity and Change [Electronic resource] / M. Telò // Comparative European Politics. – 2013. – Vol.13, №3. – P.296–313. – Mode of access: <https://doi.org/10.1057/cep.2012.45> (Last access: 07.12.2023)

References:

1. Vdovychenko, V.A. (2012). Vzeyemoz' yazok atlantyzmu ta yevropeyzmu u zovnishnij polityci Italiyi (1992–2001 rr.). *Mizhnarodni zv'yazky Ukrainy: naukovy poshuky i znaxidky: mizhvid. zb. nauk. pr.* (21), 244–265. Retrieved from: <http://dspace.nbuv.gov.ua/handle/123456789/188249> [in Ukrainian].

2. Vdovychenko, V.A. (2013). Yevropejs"kyj konsensus v italijs"komu suspil"stvi: buty chy ni. *Zovnishni spravy*, 9, 22–25. Retrieved from: http://nbuv.gov.ua/UJRN/zovsp_2013_9_9 [in Ukrainian].
3. Vdovychenko, V.A. (2013). Rol" Italiyi u procesi pidhotovky ta pidpysannya Maastryxts"koho dohovoru (1989–1992). *Gileya: naukovyj visnyk*, 77, 118–122. Retrieved from: http://nbuv.gov.ua/UJRN/gileya_2013_77_37 [in Ukrainian].
4. Volonyc", B.C., Nikol"chenko, Y.M., & Paxomenko, S.P. (2017). *Istoriya Italiyi (vid antychnosti do s"ohodennya)*. TOV "PPNS" [in Ukrainian].
5. Kalytchak, R.H. (2003). *Italijs"kyj rehionalizm u konteksti yevropejs"kyx intehtacijnyx procesiv* [Doctoral dissertation, L"vivs"kyj nacional"nyj un-t im. Ivana Franka] [in Ukrainian].
6. Kukotenko, O.O. (2007). Evolyuciya zovnishn"oyi polityky Italiyi v rehioni Blyz"koho Sxodu j Seredzemnomor'ya u postbipolyarnyj period. *Naukovi Zapysky Vinnyc"Koho Derzhavnoho Pedahohichnoho Universytetu Imeni Myxajla Kocyubyns"Koho*, 16, 180–187. Retrieved from: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nzvdpu_ist_2009_16_37 [in Ukrainian].
7. van Middelaar, L. (2018). *Perekhid do Yevropy: Yak kontynent stav soiuzom* (O. Panych, Trans.). Kyiv: Dukh i Litera (Original work published 2009). [in Ukrainian].
8. Sribnyak, I.V. (2019). *Italiya/Italia: korotkyj narys istoriyi*. Retrieved from: https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/27567/1/I_Sribnyak_Italia_2019_IFF.pdf [in Ukrainian].
9. Anderson, P. (2014, 14 January). The Italian Disaster. *London Review of Books*. Retrieved from: <https://www.lrb.co.uk/the-paper/v36/n10/perry-anderson/the-italian-disaster> [in English].
10. Boltho A. (2013). Italy, Germany, Japan: From Economic Miracles to Virtual Stagnation. *The Oxford Handbook of the Italian Economy Since Unification* (pp. 108–133). Oxford University Press. [in English].
11. Della Sala, V. (2015). Gli esami non finiscono mai: Italy and the European Union. *The Oxford Handbook of Italian Politics* (pp. 697–708). Oxford University Press. [in English].
12. Fabbrini, S., & Piattoni, S. (2006). Italy in the European Union: the Transformation of National Interest in a Compound Polity. *Zeitschrift für Staats- und Europawissenschaften*, 4 (2), 223–241. Retrieved from: <https://doi.org/10.1515/ZSE.2006.012> [in English].
13. Fabbrini, S. (2000). Political Change without Institutional Transformation: What Can We Learn from the Italian Crisis of the 1990s? *International Political Science Review*, 21(2), 173–196. Retrieved from: <https://doi.org/10.1177/0192512100212004> [in English].
14. Ferrera, M., & Jessoula M. (2015). The Reform Cycle of the 1990s and 2000s. *The Oxford Handbook of Italian Politics* (pp. 510–517). Oxford University Press. [in English].
15. Hopkin, J. (2015). Bipolarity (and After). *The Oxford Handbook of Italian Politics* (pp. 325–340). Oxford University Press. [in English].
16. Padoa-Schioppa, T. (2001). Italy and Europe: A Fruitful Interaction. *Daedalus*, 130(2), 13–44. Retrieved from: <http://www.jstor.org/stable/20027695> [in English].
17. Rhodes, M. Tangentopoli – More than 20 years on (2015). *The Oxford Handbook of Italian Politics* (pp. 309–324). Oxford University Press. [in English].
18. Telò, M. Italy's interaction with the European project, from the First to the Second Republic: Continuity and change. *Comparative European Politics*, 13 (3), 296–316 (2013). Retrieved from: <https://doi.org/10.1057/cep.2012.45> [in English].

Mykhailo Samofatov,

Ph.D. student,

Odesa I.I. Mechnikov National University, Odesa, Ukraine

ITALY AFTER MAASTRICHT: CHALLENGES OF EUROPEAN INTEGRATION IN THE 1990S.

Abstract. *The article examines the impact of the signing of the Maastricht Treaty of 1992, the foundation of the EU, on political and economic processes in Italy in the 1990s. The transition from the EEC to a new form of European integration was the subject of a general political consensus. The question was raised about the influence of European integration on the 1992–1994 «Mani pulite» scandal, which was characterized by a series of trials against prominent officials and ended with the collapse of the old political system of the First Republic. As a result, Italy for the first time created a «technical government» under the former head of the Bank of Italy, C. A. Ciampi, which was a kind of temporary administration that launched the mechanism for implementing EU reforms. At the same time, a block of newly created Eurosceptic parties was consolidated in Italy. The block won the parliamentary elections, as a result of which a government led by S. Berlusconi was formed in 1994. Despite the anti-European statements declared by this government, it failed to stop the process of European integration.*

After the collapse of S. Berlusconi's government in 1996, the pro-European coalition «Olive Tree», headed by R. Prodi, came to power. Thus, in the political system of the Second Republic (1994 – pr.t.), the issue of European integration became the main marker of division between various political forces, which lost the character of mass ideological parties of the 20th century and have become unstable personalist projects. The governments of the «Olive Tree» managed to give new impetus to European integration reforms, the main of which was the introduction of the euro instead of the national currency - the lira. This reform was perceived as an opportunity to renovate the Italian Republic as a consequence of strengthening the state apparatus, the program of privatization of the public sector of the economy, and a more cautious budget policy. The permission from the EU to switch to the euro since 1999 proved that, despite difficulties of a political and economic nature, Italy managed to carry out key reforms, and with the introduction of the euro instead of the national currency, the European integration of the country became an irreversible process.

Key words: Italy, Italian Republic, European integration, European Union (EU), Euroscepticism, Euro, political transformation.

Надійшла до редколегії 20.01.2024